

Данијела М. Јањић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за италијанистику

ПРЕОБРАЖАЈИ ЗМИЈЕ КРОЗ СТВАРАЛАШТВО ГАБРИЈЕЛЕА Д'АНУНЦИЈА

Репертоар животиња које Габријеле д'Анунцио користи у својим делима креће се од сфере фантастичног до сфере свакодневног и увек уз особености личног тумачења, које читаоца изнова уверава да се налази пред генијалним производом пишчеве креативности. Да би се такав поступак добро разумео, неопходно је кренути од појединачних примера, а за испитивање такве врсте спонтано се наметнула фигура змије као једне од праисконских животиња за коју се везује обиље значења. Д'Анунцио маестрално користи читаво људско наслеђе ослањајући се на народна веровања, митологију и библијске цитате. Већ богату симболику додатно надограђује и улази у дијалог са читаоцем, како оним начитаним, тако и оним мање припремљеним. Анализа фигуре змије у Д'Анунцијевом стваралаштву доводи нас до закључка да је животињски свет у његовим делима добио посебно место и да заслужује даља испитивања.

Кључне речи: Габријеле д'Анунцио, видови појављивања змије, симболика, значење, тумачења.

Габријеле д'Анунцио у својим делима за протагонисте узима многа митолошка бића, смешта их углавном у природно човеково окружење и подвргава их неочекиваним метаморфозама, нарочито у збирци песама *Alcyone*. Славећи природу, ствара атмосферу невероватних догађаја и митских призора у наизглед обичном амбијенту. С друге стране, врло често животињама из стварног света приписује необичне особине или их користи у метафорама, уместо једноставних приказа психофизичких стања, дајући својим описима ноту неочекиване егзотичности. На тај начин се удаљава од натурализма, то јест, веризма у Италији, чак и у збирци приповедака *Terra vergine (Необрађена земља)* из 1882, која садржи неке елементе поезике веризма и која је објављена само две године након Вергине збирке *Vita dei campi (Животи међу њивама)* из 1880. године.

Наглашена симболика животиња из стварног света у Д'Анунцијевим делима има своју прецизну улогу и носилац је неких од кључних значења у оквиру текста и његове поруке, те се тако у извесној мери потиरे њена дескриптивна функција. Будући да је тема комплексна и захтева детаљан приступ, уопштена разматрања остају у пољу теоријс-

¹ danijelajanjic@filum.kg.ac.rs
danijelajanjic.m@gmail.com

ког приступа, те је стога неопходно кренути од појединачних примерака како би се овај аспект Д'Анунцијевог стваралаштва боље схватио. Одлука да први пример оваквог испитивања треба да буде змија условљена је значајем који она има у људској историји. Припада праисторијским животињама, поприма небројене облике, приписиване су јој разне особине и моћи и једна је од најприсутнијих у књижевности и уметности, а за њу се везују и најразноликија народна веровања од постанка света до данашњих дана, на шта нас подсећа и Шатобријан, чији цитат стоји уз одредницу „змија” у *Речнику пакла* (De Plansi 2009: 436):

Predmet užasavanja i obožavanja, ljudi je strasno mrze ili se klanjaju njenom duhu. Laž je zove, mudrost je traži, zavist je nosi u srcu, a rečitost na svom kaduceju. U paklu, ona je bič furijama; na nebu, večnost je uzima za svoj znak.

За змију се инстинктивно везује мноштво негативних значења (она је лукава, зла, дволична, отровна...), али њена позитивна симболика је подједнако јака и укорењена кроз легенде, историју и предања. Човечанство је памти „као чувара воде (у грчкој митологији змија је чувала свети извор у Теби), или чувара поља (пољарке), или змије која најбоље може да пронађе лековито биље (ово је тврдио антички видар или и лекар, бог лекарства Асклепије, код Римљана познат као Ескулап)” (Jerotić 2014: 50). Ипак, непријатност, односно, страх који њена појава изазива, доприноси томе да њена позитивна обележја појмимо рационално, док су емотивне реакције сасвим супротне, а изазване су првенствено њеним изгледом:

Погледајмо сада, очима психолога, чудновато биће змије. Виљастог тела, углавном глатке коже, змија пузи по земљи, а онда је нагло главом и предњим делом тела усправља, запалаца својим расцепљеним језиком (па се тако јавља са два језичка једног корена), гледајући нетремице (фиксирајући, „хипнотишући”) онога пред ким се усправља, бранећи се (нападом) или, много ређе, сама нападајући (и тада само плен којим се храни). Када је човек или неки други противник нападне, змија чува главу, по цену сакаћења тела које може да се регенирише. Змија у одређено доба године мења кожу провлачећи се кроз узане просторе, трљајући тело о зидове таквог „тунела” (Jerotić 2014: 51).

Ако бисмо морали да сажмемо у једној речи осећање које змија изазива у човеку, то би вероватно било страхопоштовање, које обухвата и страх пред њом и свест о особинама које је лепе. Врло је сложен однос човека према њој; она у себи носи сва праисконска значења која не ишчежавају, већ временом јачају и обогаћују се новим тумачењима. Распрострањена је свуда и припада праисторијским животињама које су преживеле у свом изворном облику. Једна је и од животиња које доминирају светом књижевности, из свих горе побројаних разлога и са свим горе наведеним обележјима.

Тако се фигура змије и у Д'Анунцијевим делима појављује у многим видовима и с разним функцијама, у зависности и од свог лексичког об-

лика. Доминира 'serpe', што је у српском језику „zmija (i fig.), guja” (Klajn 2000: 800), потом 'serpente', илити „zmija (i fig.)” (Klajn 2000: 800), затим следе 'aspide', тј. „poskok; zmija otrovnica, guja” (Klajn 2000: 60) и 'vipera', односно, „1. (zool.) šarka; poskok; kamenjarka. 2. otrovnica, guja (i fig.)” (Klajn 2000: 972). Поред ових облика, наилазимо и на оне мање присутне као што је 'angue', архаични облик речи змија.

Очигледно је да у италијанском говору 'serpe' налази највећу примену и на пољу фигуративног, пружајући могућност за остваривање широке лепезе значења, која неретко прелази границе уско животињског појма, вероватно зато што је то и у народу најустаљенији облик, заједно с речју 'serpente'.

Уколико се за почетак усредсредимо на најчешће сугестивне сензације које се јављају на помен змије, гује, отровнице и других синонима, најпре се сетимо негативних емоција и поређења укореењених и у свакодневном говору. Д'Анунцио не бежи од њих, упркос израженој тенденцији да утекне и најмањем стандардизованом изражавању, али их додатно декорише и обликује према сопственом сензибилитету, препознатљивом по необичним асоцијацијама и сировом задирању у оно праљудско и праживотињско.

Независно од културног и географског поднебља, у свести човека је од најдавнијих времена усађена исконска веза између змије и бола који се шири попут отрова као у песми *Febbre* (*Грозница*): „[...] par che il petto / mi morda un serpe feroce [...]”² (D'Annunzio 2006: 25) тако да се понекад чини као да сурова змија уједа груди; *Melusina* (*Мелузина*) упућује на такође праисконску хладноћу змијског тела увучену у срце, искоришћену да се прикаже душевни бол: „[...] a 'l cuor giunge il freddo de 'l serpente” (D'Annunzio 2006: 538). У овој композицији занимљиве су у потпуности трећа и четврта строфа које описују метаморфозу виле Мелузине у змију. Приказ змије је архетипски – љигаво, дугуљасто тело, светлуцаво лице, рачvasti језик: „Già già, viscida e lunga, ella le braccia / vede coprirsì di pallida squama, / le braccia che fiorian sì dolcemente. // Scintilla irrigidita la sua faccia / e bilingue la sua bocca in van chiama / poi che a 'l cuor giunge il freddo de 'l serpente”³ (D'Annunzio 2006: 538).

Хладноћа змије повезана с болом и типични физички опис не упућују на велику иновацију и као што смо истакли, део су културног и традиционалног наслеђа; но, Д'Анунцио не остаје дужан читаоцима. У сонету *Rursus homo est*, сила змије у спрези је са силином љубави, с Амором, тако да обавија и душу и тело: „o Amore, questo serpe che m'annoda / l'anima e il corpo con sì fiere anella!”⁴ (D'Annunzio 2006: 552). Насупрот

2 „[...] као да ми груди / угрiza љута гуја [...]”. Сви преводи у раду су наши. Преводи са италијанског на српски дати су у напоменама, пошто је тумачење дато у оквиру текста.

3 „Ево, већ, љигава и дуга, она виде / како јој руке прекрива бледа крљшт, / руке које су тако љупко цветале. // Светлуца укрупњено њено лице / а двојезична уста узалуд вичу / јер у срце већ стиже хладноћа змије”.

4 „о Аморе, ова змија што ми стеже / душу и тело тако силовитим обвојима”.

Амору имамо пакао, чији је симбол змија, како закључујемо на основу стихова песме *Donna Francesca* (*Госџа Франческа*), где је пакао приказан на кожи змије, која угрожава чистоту срца и тишти га: „[...] Io guardo nel cuor mio; che, ardente / come una lampa, è tutto avviluppato / da una spoglia di serpe, trasparente, / su cui l'orrido Inferno è figurato”⁵ (D'Annunzio 2006: 488). Сама по себи, повезаност змије са паклом не спада ни на који начин у елементе иновације (на пример, један од најпознатијих звукова који се простиру подземљем јесте управо сиктање змија), али наглашавање фантастичног у виду илустративно-фигуративног описа змијске коже на којој је приказ пакла свакако представља продубљивање поменуте повезаности змија-пакао и метафорично дочаравање душевног стања.

Овако разрађена улога славног гмизавца никако не значи да је Д'Анунцијев циљ по сваку цену избегавање или мењање устаљеног поимања особина које му се приписују. У контекстима у којима његово традиционално представљање функционише и испуњава пишчеву основну намеру, оно остаје у свом изворном облику и не надограђује се индивидуалним тумачењем, чиме се избегава беспотребно пренаглашавање. Рецимо, наилазимо на поређења у којима се змија приказује као злоћудна и опака, на пример, у песми *Palude* (*Мочвара*), где се односи на мржњу: „[...] maligno qual serpe, da' petti immiti trabocca / l'odio gigante [...]”⁶ (D'Annunzio 2006: 16), а и као лукава у делу *La Leda senza cigno* (*Лега без лабуда*), скривена испод људског чела: „tu che certo ospiti dietro la tua fronte bassa un serpe scaltro”⁷ (D'Annunzio 2001⁸) – овде је реч и о имплицитном подсећању на једну двоструку симболику, то јест на повезаност змије како са лукавством тако и са мудрошћу, јер људско чело указује на ум, а ако њиме змија влада, он се може кретати путевима мудрости, али и путевима интриге.

Змијски обликован ум спада у библијске мотиве и Д'Анунцио то очигледно зна – наиме, у роману *Il Piacere* (*Заговолство*) каже да је Христов савет бити једноставан попут голубице и обазрив, односно промишљен и разборит попут змије: „Sii semplice come la colomba e prudente come la serpe”⁹ (D'Annunzio 2001). Овај библијски цитат није лако протумачити: „У Јеванђељу по Матеју (10, 16) необичне су и тајанствене Спаситељеве речи упућене Његовим ученицима (да ли и свима хришћанима?) да буду мудри као змије и безазлени као голубови” (Jerotić 2014: 47). Сложићемо се са Јеротићем (2014: 56) да се мисли на змијину „спремност да чува своју главу када је нападну и да мења своју кожу” као на једну добру вештину.

Ово би могло да послужи и као објашњење за један наизглед не баш јасан моменат у делу *Pagine del libro segreto* (*Странице из тајне књиџе*), када се Д'Анунцију чини да је поређење са змијом довољно да се тиме

5 „[...] Загледам у своје срце; које / горући попут светиљке, све је обавијено / змијском кошуљицом, прозирном / на којој ужасни Пакао насликан”.

6 „опака попут змије, из сурових груди излива се / огромна мржња [...]”

7 „ти што сигурно под ниским челом кријеш лукаву змију”.

8 Електронско издање без ознаке странице.

9 „Буди једноставан попут голубице и разборит попут змије”.

искаже дивљење: „Token mi piace: ha l'aria d'un serpente”¹⁰ (D'Annunzio 2001). Једноставно, од читаоца се очекује да познаје позитивне карактеристике змије, као што су мудрост, обазривост, способност процене и прилагођавања, али и да има на уму виткост њеног тела, спретност и брзину. Поређење може бити и негативно, што је мање изненађујуће и спада у устаљенија поимања змије, посебно када се дочарава љутња – типичан пример је приказ лица пожутелог и позеленелог од беса у приповеци *La contessa d'Amalfi* (*Грофица од Амалфија*) из збирке *Le novelle della Pescara* (*Приповећке из Пескаре*): „[...] si voltò come un aspide, giallo e verde per la rabbia”¹¹ (D'Annunzio 2001).

Следећи исту технику сведености израза, у поменутом делу *Pažune del libro sezzerio*, Д'Анунцио за жену каже да има беле зубиће отровнице: „Tu dai dentini bianchi di vipera [...]”¹² (D'Annunzio 2001), што користи и у приповеци *Dalfino* (*Dalfino*), када у опису девојке истиче извесне зубе отровнице: „[...] certi denti viperini [...]” (D'Annunzio 2001). *Giovanni Episcopo* (*Ђовани Ејиској*) сведочи о „надоградњи” таквих описа женских ликова у моменту када се за један од њих наводи да у зубима има осмех као што гује имају отров: „[...] ella aveva il riso nei denti come le vipere hanno il veleno”¹³ (D'Annunzio 2001).

Несумњиво је да оваквим паралелама Д'Анунцио поистовећује карактер жене с карактером гује, отровнице. Он намерно прибегава синтетичности, свестан да би свако додатно појашњавање било сувишно. Тако ће у роману *Trionfo della morte* (*Тријумф смрти*), на уштрб креативности, искористити један у народу раширен топос жене отровнице: „Quando finirà di vomitare veleno quella vipera di tua madre?” (D'Annunzio 2001), уобличен у не тако ретку реченицу у свакодневном говору: „Када ће она отровница од твоје мајке престати да бљује отров?”. Врло слично поимање женског карактера употребљено је и у песми *Preludio* (*Прелудијум*), где је жена притајена попут змије: „Una donna furtiva come un angue”¹⁴ (D'Annunzio 2006: 227).

За Д'Анунција, међутим, змија није само отровница, ако се ограничи-мо на домен женскости. Врло лако белина њених зуба и отров упућују на тренутак екстазе, еротичног заноса и опијености. Осим зуба, ту су и лепа тела жена, која се у песми *Sed non satiatius* извијају у навојима змије, гипке и беле: „O bei corpi di femmine attorcenti / con le anella di un serpe agile e bianco”¹⁵ (D'Annunzio 2006: 235), којих песник још није засићен и којих не жели да се ослободи, док се у приповеци *Ecloga fluviale* (*Речна еклогоа*) приказују наги удови, извијени са живахношћу змија: „[...] quelle membra ignude s'incarcavano con una vivacità di serpi [...]”¹⁶ (D'Annunzio 2001).

10 „Токен ми се допада: изгледа попут змије”.

11 „[...] окрену се попут змије, жут и зелен од беса”.

12 „Ти имаш беле зубиће отровнице”.

13 „[...] она је у зубима имала осмех као што гује имају отров”.

14 „Једна жена притајена попут змије”.

15 „О лепа женска тела извијена / у навојима гипке и беле змије”.

16 „ти наги удови извијали су се са живахношћу змија”.

Извесно је да Ерос не служи Д'Анунцију као покриће у виду стилизоване пожуде. Његова поређења и метафоре задиру у поље митолошког, што се могло наслутити и у примерима с Амором и паклом. Вођен је пре свега настојањем да свесне и подсвесне митове пробуди у читаоцу путем симбола и да тако изазове жељену реакцију, клонећи се експлицитних упутстава за ишчитавање описа.

У приповеци *Dalfino* (*Далфино*) налазимо један од најпознатијих митова о сиренама када се млада Зара пореди с чаробницама које песмом окамене и чија је коса жива попут змија: „[...] quando cantano si resta lì di sasso, e hanno i capelli vivi come le serpi [...]”¹⁷ (D'Annunzio 2001). У роману *Il Fuoco* (*Огањ*) љубавник у коси вољене чује изненада сиктање змије: „[...] udì repentine serpi sibilare nei capelli di costei”¹⁸ (D'Annunzio 2001), а у песми *L'Esperidi e le Górgoni* (*Хеспериде и Горгоне*) Медуза протреса змије: „[...] e Medusa / agita i serpi e inarca i fieri artigli [...]”¹⁹ (D'Annunzio 2006: 549), док у композицији *La passeggiata* (*Шетња*) коса се експлицитно пореди са Горгониним змијама: „[...] grandi medusèi capelli / bruni come le brune foglie morte / ma vivi e fieri come l'angui attorte / de la Górgone [...]”²⁰ (D'Annunzio 2006: 615).

Поред Медузе, оличење мита о змијама јесте и Лаокоон, познат у свим културама као пример мучеништва, чиме се враћамо на симболичку повезаност гује и бола. Тако *La Tregua* (*Предах*) својим стиховима саветује да брзе руке треба да задаве Лаокоонове змије, шаљући јасну, небанализовану поруку том сликом: „[...] Se hai man pronte, / non iscegliere i vermini nel fimo / ma strozza i serpi di Laocoonte”²¹ (D'Annunzio 1995: 415).

Наравно, Д'Анунцио захтева опште образованог, спремног читаоца, доброг познаваоца митологије. Не очекује да га схвати онај ко на то није спреман и та његова искључивост се не ограничава на Медузу и Лаокоона. У свом митолошком полету замахује много више и алудира на неке заборављене и широј публици непознате легенде. За њега се калуђер Фра Лучерта, у истоименој приповеци (*Fra Lucerta*), баца пред лик Христа и болно увија попут змије поломљене кичме, када му се крв и пут побуне под мантијом: „Quando il sangue e la carne gli si ribellavano sotto la tonaca, si gettava lì davanti a quel suo Cristo nero contorcendosi come una serpe rotta nella schiena [...]”²² (D'Annunzio 2001). Такав приказ делује као производ Д'Анунцијеве фантазије и непознавање мита на којем се можда заснива не ремети уживљавање у причу и разумевање лика, нарочито ако имамо у виду да је реч у изузетно маштовитом писцу, чија нас смела домишљатост не може више зачудити, већ само изнова одушевити. Но, то не

17 „када певају тамо се остаје скамењен, а коса им је жива попут змија”.

18 „изненада зачу како змије сикћу у њеној коси”.

19 „[...] а Медуза / протреса змије и извија сурове канџе”.

20 „[...] велике медузејске косе / тамне попут тамног мртвог лишћа / али живахне и дивље попут испреплетаних змија / Горгониних [...]”

21 „[...] Ако су ти руке брзе, / не бирај црве у смећу / већ задави Лаокоонове змије”.

22 „Кад би му се крв и пут побуниле испод мантије, бацао би се пред оног свог црног Христа извијајући се попут змије поломљене кичме”.

значи да Д'Анунцио није желео да свој доживљај продубимо враћајући се у сећању на змију из Африке, коже дугачке сто двадесет педаља, којој копља и стреле нису могле ништа, те је скончала тек кад јој је на кичму бачен млински камен:

VIII De serpente cuius corium CXX pedes longitudinis habere perhibetur.

Quidam quoque serpens horrendae magnitudinis a Romano exercitu in Africa iuxta flumen Bagradam repertus describitur, et pro ultione militum quos primo devoravit impetu eum acutis cuncti Romani circumdederunt iaculis; et tandem ballistis infixio molari lapide ictus in spinam crepuit, qui prius cuncta squamis tela velut obliqua scutorum testudine reppulit. Cuius corium trans mare Tyrrhenum ad Romam usque deductum est quod CXX pedes longitudinis habuisse perhibetur²³ (Liber monstrorum 1976: 270).

У мање познате митове спада и онај о гуји која се порађа тако што јој се бок расцепи, након чега умире:

XVIII De vipera.

Vipera autem eo quod vi pariat ita muncupatur; de qua scribunt physici quod ignota genus quaedam humanae formae simillimum ad umbilicum habeat et semen ore concipiat et fracto latere moriens pariat²⁴ (Liber monstrorum 1976: 278).

Песма *Fantasia pagana* (Паганска фантазија) као да се ослања на тај мит у стиховима где се женска особа подсећа на то како се попут гује грчила, док је испуштала јецаје: „[...] come una vipera, / ti contorcevi, mettendo gemiti”²⁵ (D'Annunzio 2006: 42), иако се овде осликава опирање љубавном чину.

Поред гује чија смрт залази у домен фантастичног, иако не баш толико необичног, постоји у митологији и длакава змија, много мање блис-

23 „9 Il serpente la cui pelle misurava centoventi piedi di lunghezza. E' scritto che in Africa, presso il fiume Bargada, l' deserto romano trovò un serpente di grandezza orrenda. Per vendicare i soldati che esso aveva divorato al primo assalto, tutti i Romani lo assalirono con acuti giavellotti. Alla fine, colpito nella colonna vertebrale con una pietra da mulino scagliata dalle balestre, quel mostro, che prima riusciva a respingere tutti i dardi con le sue squame come con una inclinata testuggine di scudi, fu ucciso. La sua pelle fu portata attraverso il mar Tirreno a Roma e si dice che avesse centoventi piedi di lunghezza.” (Liber monstrorum 1976: 271) „9 Змија чија је кожа била дуга сто двадесет педаља. Записано је да је у Африци, крај реке Баргаде, римска војска наишла на застрашујуће дугачку змију. Да би осветили војнике које је она прождерала, сви Римљани су је напали оштрим копљима. На крају, пошто је у кичму погођено млинским каменом баченим из катапулта, то чудовиште, које је пре успевало да одбије све стреле својим крљуштима као формацијом искошених штитова, убијено је. Његову кожу су преко Тиренског мора однели до Рима и прича се да је била дуга сто двадесет педаља”.

24 „18 La vipera. La vipera è così chiamata perché partorisce con la violenza. Intorno all'argomento i fisici scrivono che esiste una vipera poco conosciuta che ha forma molto simile all'umana fino all'ombelico e accoglie il seme dalla bocca e partorisce, morendo, dal fianco che le si squarcia” (Liber monstrorum 1976: 279). „18 Гуја. Гуја се тако зове, јер се порађа насилно. Поводом тога, природњаци пишу да постоји мало позната врста гује која је по облику тела до пупка врло слична људима, а семе узима из уста и порађа се тако што јој се бок распеци, а потом умире”.

25 „[...] попут гује / извијала си се, испуштајући јецаје”.

ка устаљеном поимању гмизаваца. По легенди је владала свим змијама на једном острву у Тиренском мору:

XII De serpente setoso.

Est insula quaedam in mari Tyrrheno quam ante hohines omnia prope serpentium inhabitabant genera, cum quibus erat dominator serpens setosus et tam vasta corporis mole ut hi qui videre ipsius speluncam in qua latuit bovem ingredi posse berhiberent²⁶ (Liber monstrorum 1976: 272).

Д'Анунцио у делу *La Leda senza cigno* (*Леда без лабуда*) помиње бајковиту змију прекривену длакама: „[...] un qualche serpente favoloso coperto di peli [...]”²⁷ (D'Annunzio 2001), али без навођења осталих детаља, што и јесте његов начин да начитанијег саговорника обрадује подсећањем на ту можда заборављену причу, а да оне мање упућене не доведе у нелагодан положај ускративши им неометани ток приповедања.

У приповеци *La morte del duca d'Ofena* (*Смрти војводе од Офене*) из збирке *Le novelle della Pescara* (*Новеле из Пескаре*) наилазимо на занимљиво поређење разјарене гомиле са огромном змијом многих увоја. У даљем опису побуњеници носе бакље од трске које њихова лица обасјавају црвенкастом светлошћу:

La moltitudine, in fatti, irrompeva su per l'alta salita, urlando e scotendo nell'aria armi ed arnesi, con una tal furia concorde che non pareva un adunamento di singoli uomini ma la coerente massa d'una qualche cieca materia sospinta da una irresistibile forza. In pochi minuti fu sotto al pallazzo, si allungò intorno come un gran serpente di molte spire, e chiuse in un denso cerchio tutto l'edificio. Taluni dei ribelli portavano alti fasci di canne accesi, come fiaccole, che gittavano su i volti una luce mobile e rossastra, schizzavano faville e schegge ardenti, mettevano un crepitio sonoro. [...] Minacciavano la morte coi gesti e con le voci (D'Annunzio 2001).²⁸

Такође на репертоару фантастичних створења проналазимо змије које су огромне, са многим увојима, светле у мраку, на себи имају све боје које се преливају на њиховим огромним телима (с таквим змијама се

26 „12 Il serpente peloso. C'è un'isola nel mar Tirreno che, prima che gli uomini la abitassero, era popolata da quasi tutti i generi di serpenti, in mezzo ai quali c'era un serpente sovrano, ricoperto di peli e di così gran mole che quelli che videro la spelunca in cui si nascondeva riferirono che poteva entrarci un bue” (Liber monstrorum 1976: 272). „12 Длакава змија. Постоји острво у Тиренском мору, које, пре него што ће се људи доселити, насељаваху скоро све врсте змија, међу којима је била и змија владарка, прекривена длакама и толико великих увоја да су они што су видели њену пећину после причали како у њу може да уђе во”.

27 „некаква бајковита змија прекривена длакама”.

28 Заиста, руља је навирала стрмом узбрдицом, урлајући и витлајући оружјем и алаткама, у бесу тако сложна да није изгледала као скуп људи, но као сједињена слепа маса гоњена необузданом снагом. За неколико минута обрела се пред палатом, те се обавила око ње попут некакве огромне змије многих увоја и тако читаво здање затворила у тесан круг. Неки побуњеници носили су дугачке снопове запаљене трске, попут бакљи, које су обасјавале лица разиграном и црвенкастом светлошћу и из којих су искакале варнице и запаљени иверци док су звонко пуцкетале. [...] Покретима и гласовима претили су смрћу.”

сусрео и Александар Велики), баш попут Д'Анунцијеве побеснеле гоми-
ле чија лица мењају боју под светлошћу бакљи. Те змије су и халапљиве
и незасите, разјарене кад су гладне и насилне као бесом гоњена руља:

II De serpentibus Assyriorum.

Serpentes quoque Assyriorum in desertis nasci perhibentur: qui habent capita
bina et immensa corporis volumina torquent, quattuorque per umbras nocturnas
oculis in modum lucernae lucent²⁹ (Liber monstrorum 1976: 262).

III De serpentibus staribus.

Stares namque serpentes in India dicuntur gigni, immensi corpore vario colo-
re terribiles, qui in quibusdam squamis auri fulgore radiabant et in quibusdam
candidis ac purpureis coloribus et nigris cernebantur distincti. Cum quibus
quondam Alexander Macedo bellum contulisse perhibentur³⁰ (Liber monstro-
rum 1976: 264).

V De angue mirae magnitudinis.

In Calabria quoque saltibus anguis mirae magnitudinis in tempore Caesaris
Augusti fuit qui in vere stagna paludesque colens ranis ac piscibus rabidam
replevit ingluviem, et postquam solis ardore paludes dehiscebant adustae, tunc
pestis irata cibo potuque carens agros scintillantibus peragravit oculis et nimiam
dedit mortalibus plagam³¹ (Liber monstrorum 1976: 266).

Сетиће се Д'Анунцио и крилатих гуја („vipere alate”) у трагедији *La Fedra* (Федра) и у песми *A la signorina Silvana Olivieri* (Госпођици Силвини Оливијери) (D'Annunzio 2006: 53), а у роману *Il Fuoco* (Огањ) размишљаће о миту о Касандри, коју су пронашли у Аполоновом храму у за-
грљају змије, која јој је лизала уши, након чега је она добила моћ да раз-
уме све гласове:

29 „2 I serpenti dell'Assiria. Dicono che nascono anche nei deserti dell'Assiria serpenti che hanno due teste che snodano le immense spire del corpo, e nelle ombre della notte splendono come lucerne da quattro occhi” (Liber monstrorum 1976: 263). „2 Змије из Асирије. Прича се да се и у пустињама Асирије рађају змије које имају две главе, вијугаво тело у огромним увојима, а у тамној ноћи четири ока има светле попут светиљки”.

30 „4 I serpenti stari. Si dice che in India nascono gli stari, serpenti terribili per la grandezza del loro corpo variopinto, che in alcune squame brillavano col fulgore dell'oro e apparivano variegati in altre di colori candidi, purpurei e neri. Si dice che con essi una volta Alessandro il Macedone ingaggiasse battaglia” (Liber monstrorum 1976: 265). „4 Змије стари. Прича се да се у Индији рађају стари, змије ужасавајуће огромног и разнобојног тела, чије крљушти понегде блеште попут злата, а понегде се преливају у белој, пурпурној и црној боји”.

31 „5 Il serpente di grandezza stupefacente. Anche nei selvosi monti calabresi ci fu al tempo di Cesare Augusto un serpente di meravigliosa grandezza che in primavera, abitando stagni e paludi, riempiva il suo stomaco insaziabile con rane e pesci, e quando per l'ardore del sole le paludi secche si fendevano, allora quel flagello pieno di ira, privo di cibo e acqua, percorreva i campi con i suoi occhi lampeggianti ed era una gran piaga per gli uomini” (Liber monstrorum 1976: 267). „5 Змије запањујуће величине. У шумовитим брдима Калабрије у време Октавијана Августа такође је живела змија запањујуће величине која би у пролеће, пошто је живела у барама и мочвара, пунила незасити желуца жабама и рибама, а када би е на врелом сунцу мочварно тло исушило и испуцало, тада би тај бич пун беса, лишен хране и воде, харао пољима севајући очима и представљао ј праву муку за народ”.

Hai tu mai meditato quel mito che si riferisce all'infanzia di Cassandra? Ella fu lasciata una notte nel tempio d'Apollo; e al mattino fu ritrovata stesa sul marmo, stretta nelle spire d'una serpe che le leccava gli orecchi. Da allora ella comprese tutte le voci sparse nell'aria; ella conobbe tutte le melodie del mondo³² (D'Annunzio 2001).

Очигледно је да је змија, гуја, отровница за Д'Анунција и племенита и „ниска” животиња, оличење зле ћуди и лукавости, али и узвишена, обдарена чудним моћима и очаравајуће лепоте. Довољно је цени и да буде дечачки запањен усправним положајем змија када „пију чаролију” уз звуке музике у песми *Il fanciullo (Дечак)*, иначе магијског садржаја: „eretti i serpi bevono l'incanto”³³ (D'Annunzio 2001).

Ту, у народу озлоглашену животињу, пренео је од најприземнијих димензија злобнице и отровнице до висина свемоћних створења, настањених у легендама од најдавнијих времена и тиме померио хоризонте од свакодневног до митолошког, како у књижевности, тако и у на пољу интеракције између људског и животињског. Такав исход није нимало случајан и део је песничког поступка, јасно видљивог из једне Д'Анунцијеве изјаве на коју нас Ђурић (Ђурић 1995: 133) подсећа додатно је тумачећи:

Поетичка намера апсолутног прожимања с природом те стварање таквог песничког говора који би био у стању да, чинећи поједине гласове природне хармоније, који су иначе пригушени и нејасни, разговетним и читљивим, оствари субјективну реконструкцију те хармоније, важни су елементи Д'Анунцијеве поетике.

Тако се пред нама врти чаробни круг слика о змијама, док се Д'Анунцио поиграва нашим и наслеђеним представама и веровањима о славној животињима, нашим познавањем легенди и приповедања, библијских и митолошких извора, стварајући своју истовремено и препознатљиву и нову магију.

Листа референци:

D'Annunzio 1995 – G. D'Annunzio, *Versi d'amore e di gloria II*, a cura di Annamaria Andreoli e Niva Lorenzini, Milano: Mondadori

D'Annunzio 2001 – G. D'Annunzio, *Tutte le opere u LIZ 4.0. Letteratura italiana Zanichelli*, a cura di Eugenio Picchi e Pasquale Stopelli, Bologna: Zanichelli

D'Annunzio 2006 – G. D'Annunzio, *Versi d'amore e di gloria, I*, a cura di Annamaria Andreoli e Niva Lorenzini, Milano: Mondadori

De Plansi 2006 – K. De Plansi, *Rečnik pakla*, Beograd: Službeni glasnik

Ђурић 1995 – Ž. Ђурић, *Preobražaji D'Anunciјevog vitalizma*, Matica srpska: Novi Sad

32 „Јеси ли икад размишљао о миту који се односи на Касандрино детињство? Једне ноћи остављена је у Аполоновом храму; а ујутру је нађена како лежи на мермеру, док ју је нека змија обавијала стежући је и лижући јој уши. Од тада је разумела све гласове расуте по ваздуху; спознала је све мелодије на свету”.

33 „усправљене змије пију чаролију”.

- Jerotić 2014 – V. Jerotić, *Mudri kao zmiје, bezazleni kao golubovi*, Beograd: Ars libri: Zadužbina Vladete Jerotića : Partenon
- Klajn 2000 – I. Klajn, *Italijansko-srpski rečnik*, Beograd: Nolit
- Liber monstorum 1976 – *Liber monstorum*, a cura di Franco Porsia, Bari: Dedalo libri

Danijela M. Janjić

TRANSFORMATIONS OF THE SNAKE IN GABRIELE D'ANNUNZIO'S WORKS

Summary

Gabriele d'Annunzio knew how to interpret the world of animals by modifying their characteristics and he was achieving an innovative effect: he was putting readers into his personal mythology and fantasy. On the other hand, his works included ordinary animals from the real world and they are also worthy of analysis. Since they cannot be all included in one paper, we felt the need to choose one of them. It was logical to start our examination with the snake, since the snake is one of the most ancient animals. We can find many legends about the snake – it is present in the *Bible*, in the myths, folklore and tradition. D'Annunzio's fantasy is mixed with tradition and the final result is an invitation to readers to resolve a hidden message. But even an unresolved message does not mean that the pleasure of reading is compromised. D'Annunzio mastery lies in his ability to communicate with all readers, those who accept the game and recognize the myths and legends about the snake and those who do not know them. He gives the snake a new literary dimension, even when it seems to be a part of an ordinary context.

Keywords: Gabriele d'Annunzio, aspects and forms of the snake, symbolism, significations, interpretations

Примљен: 19. марта 2017. године
Прихваћен: 30. марта 2017. године